Tomas Ostrauskas

Kašėtų akmens amžiaus gyvenviečių I ir II žvalgomieji tyrinėjimai 1995 metais

Pagal programą "Akmens amžius Pietų Lietuvoje" buvo atlikti žvalgomieji tyrinėjimai naujai surastose Kašėtų akmens amžiaus gyvenvietėse I ir II (Varėnos r., Kaniavos seniūn.) (ši gyvenviečių numeracija pateikta pagal paminklosauginius sąrašus, turint omenyje, kad gali iš dalies sutapti su LAA minimomis Kašėtų akmens amžiaus radimvietėmis VI ir VII).

Kašėtų akmens amžiaus gyvenvietė I yra kairiajame Ūlos krante, 150 m į P nuo kaimo R sodybos, tarp kelio ir terasos krašto. Gyvenvietė tęsiasi 250 m lygiagrečiai su keliu iki miško kvartalinės linijos tarp kvartalų Nr.11 ir 18. Šiame gyvulių išgenos apardytame smiltyne buvo surinkta nemaža paviršiaus radinių ir iškasti 3 šurfai, kuriuose aptiktas intensyvus kultūrinis ankstyvojo-viduriniojo neolito Nemuno kultūros sluoksnis.

ŠV gyvenvietės dalyje buvo ištirtas 40 m^2 plotas. Stratigrafija: 16-25 cm tamsiai pilkas miškožemis, 2-9 cm balsvo smėlio tarpsluoksnis, 11-26 cm rudai gelsvas smėlis, giliau - balsvas smėlis - įžemis. Radinių buvo visame 44-55 cm kultūriniame sluoksnyje iki balsvo smėlio. Pavieniai titnago radiniai į balsvo smėlio viršutinę dalį buvo pakliuvę dėl gamtinių priežasčių. Gyvenvietėje išryškėjo Dubičių tipo II keramikos, liesintos augalinėmis priemaišomis, lizdai. Viename jų (Nr.2) keramika buvo suskilinėjusi į itin mažas šukeles, bet atsargiai preparuojant pavyko išimti didokus, nors ir suskilusius gabalus. Be to, visame plote, išskyrus terasos šlaito viršutinės dalies pjūvį, keramika, liesinta augalinėmis, augalinėmis ir mineralinėmis arba vien mineralinėmis priemaišomis, buvo pasiskirsčiusi tolygiai. Sprendžiant pagal pakraštėlius, galima išskirti Dubičių tipo IV puodus. Trijų pavyko nustatyti kaklelio formą - S1, neryškiai į išorę atlenkta briauna. Pakraštėliai ornamentuoti pailgomis duobutėmis ir šukiniu įspaudu. Vieno puodo kaklelis ir eilutė po juo įspausta pailgomis duobutėmis. Iš lizdo Nr.1 pavyko sulipdyti puodo šoną ir taip išaiškėjo savita šio puodo gamybos technologija: jis buvo sulipdytas iš 6-8 cm dydžio molinių paplotėlių, korio principu sujungiant kiekvieną jų su 6 gretimais. Keramikai lygintu

paviršiumi, liesintai augalinėmis priemaišomis ir kvarcitu, atstovavo 2-3 puodų fragmentai. Vieno jų aukštas kaklelis atloštas į išorę, iš vidaus puoštas duobutėmis, o išorėje briauna, kaklelis ir šonai papuošti pailgų duobučių eilėmis. 3 puodų šukių molis liesintas tik mineralinėmis priemaišomis.

Titnaginių dirbinių, skaldytinių ir skelčių buvo surinkta daugiau nei 1000 vienetų. Perkasos Š dalyje išryškėjo patinuotų gremžtuko tipo dirbinių koncentracija, o šlaito pjūvyje - titnago skaldyklos dalis. Pagal titnago inventorių galima spręsti, kad kultūriniame sluoksnyje būta įvairialaikės medžiagos. Dvigaliai skaldytiniai ir svidrinis antgalis bylotų apie Svidrių kultūros palikimą. Ar priskirtina jai minėtoji gremžtukų koncentracija, šiuo metu neaišku, nes čia vyravo Svidrių kultūrai nebūdinga vienagalio skaldytinio taisyklingoms skeltėms skelti technika. Šios skeltės buvo dalijamos šone išretušuojant įgaubą ir perlaužiant. Kitą grupę dirbinių sudarė skaldytiniai mikroskeltėms skelti bei dirbiniai iš jų - lancetai ir plačiosios trapecijos. 2 lancetai, 1 trapecija rasti greta Dubičių tipo puodų lizdo Nr.1 Be to, po juo buvo rastas ovalinis kirvelis. Tai leistų šiuos dirbinius datuoti ankstyvuoju neolitu. Su viduriniojo neolito keramika, turinčia mineralinių priemaišų, sietini aukšti trikampiai širdiniai antgaliai plokščiai retušuotais pakraščiais bei 1 rombinis antgalis ir galbūt kai kurie lancetai. Neaiškus lieka 2 aukštųjų trapecijų (skersinių antgalių) iš nuoskalų datavimas.

Taigi gyvenvietėje aptikta paleolito pabaigos-mezolito pradžios (Svidrių kultūros), ankstyvojo ir viduriniojo neolito (neolitinės Nemuno kultūros) radinių.

Smėlinė gyvenvietė su maišytu kultūriniu sluoksniu yra itin tipiškas reiškinys ir, matyt, dėl to atsirado kai kurių paradoksų mūsų sampratoje apie akmens amžių: pvz., paleolitinio palikimo (svidrinių antgalių, dvigalių skaldytinių ir kt.) atsiradimas vėlyvojo mezolito-neolito gyvenviečių kompleksuose.

Kašėtų akmens amžiaus gyvenvietė II yra į R nuo gyvenvietės I, ant nežymaus terasos iškyšulio į Ūlos slėnį. Paviršiaus medžiaga bei 3 šurfų duomenys leido nustatyti šios gyvenvietės ribas ir chronologiją. Gyvenvietė užėmė 120x50 m plotą ir skiriama neolitinei Nemuno kultūrai. Tyrinėjimus pratęsus, buvo ištirta 20 m^2 perkasa. Viršutinį 9-30 cm sluoksnį sudarė mišką sodinant suartas tamsiai pilkas miškožemis. Po juo išlikęs 5-10 cm

storio kultūrinis sluoksnis - gelsvas smėlis. Žemiau baltas smėlis - įžemis. Tyrimų metu išryškėjo nežymus Dubičių tipo keramikos lizdas bei titnago skaldyklos dalis. Taip pat rasti keli fragmentai grūstu kvarcitu liesintos keramikos lygintu paviršiumi. Minėtini vienagaliai skaldytiniai, skeltės, grandukai ir gremžtukai iš nuoskalų, ašmenėlių iš didelių skelčių serija, 2 lancetai, trapecija, aukšto trikampio antgalio dalis. Gyvenvietė skiriama ankstyvajam-viduriniajam neolitui.

Rimutė Rimantienė

Šventosios gyvenvietės IV tyrinėjimai

Pastarųjų dvejų metų tyrinėjimų tikslas buvo pasiekti Š šios gyvenvietės ribą ir išaiškinti jos ryšį su 1967 ir 1969 m. tyrinėtąja Šventosios gyvenviete II. Per du paskutiniuosius darbo sezonus atkastas 434 m2 plotas ir visai priartėta prie kelio į vandenvietę, skiriančio šias abi gyvenvietes. Tuo būdu per visus 10 tyrinėjimo sezonų (1986-1995 m.) gyvenvietėje IV ištirtas 1352 m^2 plotas (žr. ATL 1986 ir 1987 metais. V., 1988. P.20-22; ATL 1988 ir 1989 metais. V., 1990. P.22-25; ATL 1990 ir 1991 metais. V., 1992. T.1. P.31-34; ATL 1992 ir 1993 metais. V., 1994. P.30-34). Atsekta ir buvusios lagūnos kranto linijos tąsa, tuo būdu paaiškėjo, kad abi tyrinėtos gyvenvietės (IV ir II) buvo tos pačios gyvenvietės dalys. Tai patvirtino ir sutampančios abiejų paminklų kalibruotos radiokarboninės datos:

Šv. 2 B (LJ-2523) 4730 (bp / cal 3642 ( ) 3365

Šv. 4 B (VS-811) 5110 (110 bp / cal 3631 (3510) 3559

Susisluoksniavimas ir radinių padėtis bei pobūdis kultūriniuose horizontuose nesiskyrė nuo anksčiau tyrinėtų plotų. Ties buvusia kranto linija B kultūrinis horizontas pasirodė apie 40 cm gylyje nuo žemės paviršiaus. Iš viršaus jį dengė velėnos, durpių ir molingų nuosėdų sluoksniai. Pagal buvusį lagūnos dugną šio horizonto radiniai, leidžiantis gilyn į lagūną, smego gilyn iki 150-170 cm nuo žemės paviršiaus. A horizonto radiniai pasirodė toliau nuo lagūnos kranto ir slūgsojo vienodame 80-100 cm gylyje nuo žemės paviršiaus. Abu radinių horizontai buvo gitijos (sapropelio) sluoksnyje ir visai nesiskyrė nei savo spalva, nei sudėtimi.

Svarbiausia, kad šioje tyrinėto ploto dalyje labai pagausėjo viršutiniojo